

I händelsernas centrum. Räddningsledaren Kjell Collstedt i Göteborg höll improviserad presskonferens direkt på olycksplatsen vid den svåra spårvagnsolyckan i Göteborg 1992. Göteborgarna skötte det viktiga informationsarbetet på ett utmärkt sätt.

Bättre vara en källa än ett ämne för journalisterna

Det finns lag och förordning om det mesta inom räddningstjänsten. Men det sägs ingenting om att aktivt lämna information i samband med olyckor. Det konstaterade också Hot- och riskutredningen (sou 1995:19) och ägnade stort utrymme åt att betona hur viktigt det är med information till allmänhet och massmedier när något allvarligt har hänt. Förr rikspolischefen Carl G Persson hade redan i utredningen Samhällets åtgärder mot allvarliga olyckor (sou 1989:86) slagit fast informationens betydelse vid olyckor. Informationen är i de sammanhangen flerfaldig:

1. Operativ – ordergivning inom och mellan de olika räddningsstyrkorna.
2. Intern – de kårer och andra räddningsorgan som medverkar vid en insats hålls informerade om vad som pågår.
3. Extern – till allmänheten, som har ett legitimt behov att få veta vad som hänt, och till medierna, som förmedlare av uppgifterna.

I denna Sirens Räddningsskola koncentrerar vi oss på den externa informationen. Informationen är en mycket viktig del av räddningsinsatsen. Bra information till myndigheter och enskilda underlättar räddningsarbetet. Dåligt skött information kan förvärra olyckan. Dessa påståenden från den personsska utredningen har besannats mer än en gång i verkligheten.

- Scandinavian Starolyckan i Lysekil, 1990.
- Spårvagnsolyckan i Göteborg, 1991.
- Ammoniakolyckan i Kävlinge, 1996.

Det är händelser där informationsarbetet fick hög prioritet och därför kan tjäna som goda exempel.

”Även information kräver noggrann planering”

Dåligt utbildade

Informationen vid olyckor skiljer sig egentligen inte från det andra räddningsarbetet – mer än med ett väsentligt undantag. Det är få som har riktig utbildning i hur den ska skötas. Informationsfrågorna har i bästa fall blivit en tillikauppgift. Därför blir det också alltför lätt något som kommer i andra hand – med vänster hand. Dessbättre är tendensen positiv – allt fler inser att informationen måste tas på största allvar. Att lösa informationsuppgifterna kräver precis som insatsen i övrigt noggrann planering. Det är först då som räddningstjänsten kan sköta också den delen av jobbet med flexibilitet och improvisation.

I räddningstjänstplanerna ska självklart finnas angivet hur informationen ska gå till. Jag tycker inte att det räcker att pliktskyldigast göra vad som krävs i räddningstjänstlagens 21 och 22 §§. Räddningschefen måste bygga på med en informationsplan. I den ska det finnas checklistor att gå efter för den som utses att sköta den externa informationen. Det betyder alltså att varje räddningskår i förväg måste ha klarat ut vem som ska kallas in när en olycka får en omfattning, som räddningsledaren själv inte kan klara av. Ur informationssynpunkt, alltså. Och det krävs inte så särskilt stora olyckor för det! Den informationsansvarige – eller informationsbefälet, som många gärna titulerar informatören – kan vara ett informationsproffs, men också något brandbefäl med fallenhet för och intresse av informationsfrågor.

Till exempel gjorde räddningschefen Hans Bosma i Eslöv ett utmärkt jobb som informationsbefäl i Kävlinge. Med en person som operativt ansvarig för informationen finns chansen att räddningstjänsten får det informationsinitiativ som är så oerhört viktigt. Den som är först på plan, tenderar att bli betraktad som en viktig källa också för fortsatt information. Under förutsättning att denne avsändare uppfattas som trovärdig. Av detta följer att informationen vid en olycka måste komma snabbt. Snabbhet går före fullständighet – i de allra flesta fall.

Med den inställningen kan informationsbefälet ägna sig åt att agera i stället för att reagera, hon eller han behöver inte hålla på att korrigera felaktiga uppgifter i medierna. Informationsbefälet måste ges hög status med direkt tillgång till de uppgifter räddningsledningen sitter inne med. Det är där trovärdigheten testas och det är då det gäller att bevisa att räddningstjänsten sitter inne med de bästa uppgifterna. Av Sveriges cirka 270 räddningstjänstkommuner är det bara Stockholm, Göteborg och Malmö som har informatörer anställda vid kåren.

Mot den bakgrunden säger det sig självt att de flesta kårer måste söka hjälp utanför sitt egen förvaltning. Den egna kommunen kan ha en informatör, en annan myndighet kan ha en sådan resurs, liksom något företag i kommunen. Det som krävs av räddningstjänsten är att dessa personer kommer in i planerna långt innan olyckan inträffar – som resurser att plocka in snabbt när det behövs.

Samutnyttjande I Skåne har räddningstjänsterna i sina samarbetsplaner beaktat också informationen. När en kommun begär förstärkning kommer med automatik också ett informationsbefäl. Informationsfrågorna betraktas som en mycket viktig del av räddningsinsatsen.

I de räddningstjänstregioner som finns runt om i landet – eller i andra samarbetsformer – borde det vara möjligt att agera efter samma modell. Uppgifterna för detta informationsbefäl är bland annat att vara länken mellan räddningsledningen och medierna. Medieservicen kan se olika ut beroende på var olyckan inträffar och dess omfattning. Förutom att vara kontaktpunkt för fotografer och journalister på plats bör ansvaret för pressmeddelanden ligga på denna person. Sos-centralerna är i det sammanhanget till stor hjälp i distributionen; endera genom att faxa till medierna direkt eller låta tt och flt sköta vidareförmedlingen.

Informationsbefålet ser till att press-konferenser anordnas när journalisttrycket blir för stort. I motsats till vad många räddningsledare tror har presskonferenser ett dubbelt syfte.

Journalisterna får senaste nytt vid ett och samma tillfälle och chans att träffa nyckelpersoner i räddningsaktionen. Dessutom – och det är inte minst viktigt – kan räddningsledningen skaffa sig arbetsro mellan presskonferenserna. Vid en tidsmässigt utdragen räddningsinsats måste presskonferenser anordnas kontinuerligt.

Viktigt med positiv attityd

Informationsbefålet kan också för att underlätta för fotograferna arrangera ”guidade turer” in i olycksområdet. Denna metod har med framgång använts både i Göteborg i samband med spårvagnsolyckan och nu senast i maj i år i Kävlinge. I extrema fall kan bildbehovet täckas genom att tv- och still-bildsfotografer bildar en pool. En fotograf ur respektive grupp får tillstånd att ta bilder under förutsättning att de kommer samtliga till del. En sådan överenskommelse träffades i Lysekil när Scandinavian Star låg i hamnen.

Den kanske viktigaste egenskapen hos ett informationsbefäl är att ha en öppen, positiv attityd till medierna.

Många räddningsledare har insett att aktiv massmedieservice i samband med en olycka ger bra resultat. Men det finns fortfarande överraskande många som betraktar journalisterna som ett nödvändigt ont. De betraktar journalister med någon slags skräckblandad förtjusning. Oavsett inställning finns det både i vardagsarbetet och när strålkastarljusen är riktade mot räddningstjänsten alla skäl i världen att gå längre än vad som sägs – eller rättare inte sägs – i lag och förordning. Av ren självbevaringsdrift. Den samlade räddningstjänsten kan inte förändra medierna. Det är mycket smartare att acceptera medierna som de är och lära sig att samarbeta med dem – se dem som en resurs i räddningstjänsten. Det är bättre att vara en källa än ett ämne för journalisterna!

Mats Oscarsson

Fotnot: Artikeln bygger i allt väsentligt på Räddningsverkets Informationshandbok, som kom i försöksutgåva 1992. Den reviderade upplagen kommer att distribueras till alla kommuner och länsstyrelser. Övriga intresserade kan rekvidrera Informationshandboken från Räddningsverkets trycksaksförråd, telefon 054-10 42 86 eller telefax 054-10 42 10. Beställningsnummer: I 99-026/96.